

ÖNSÖZ

Türkiye Jeoloji Kurultayları, 1947 yılından itibaren aralıksız olarak her yıl düzenlenmekte ve geçen süre içerisinde, ulusal ve uluslararası platformda tüm yerbilimcileri bir araya getiren, Türkiye jeolojisi ile ilgili konularda bilimsel tartışmaların yapıldığı ve çözüm önerilerinin oluşturulduğu bir platform olma kapasitesini artırarak devam ettirmektedir. Kurultaylarda yerbilimlerinin temel disiplinlerinin temsilinin yanısıra oturum konuları her yıl ana temaya bağlı olarak özelleşebilmektedir.

Doksanlı yılların sonlarına doğru ülkemizde hareket kazanan jeolojik miras olgusu, on iki yıldır kurultayların vazgeçilmez oturum konularından biri olmuştur. Kurultaylar bünyesinde bu konunun oturum olarak yer alması, ilk olarak 57. Türkiye Jeoloji Kurultayı (2004) ile başlar. “**Arkeojeoloji – Jeolojik Miras**” başlığı altında düzenlenen bu oturuma iki bildiri ile katılım sağlanmıştır. 58. Türkiye Jeoloji Kurultayı’nın (2005) ilgili oturumuna 4 bildiri gelmiştir. İlerleyen yıllarda; **Jeolojik Miras, Jeo-Arkeoloji-Jeolojik Miras, Kültürel Jeoloji, Jeolojik Miras ve Jeoturizm, Jeoparklar ve Jeoturizm, Jeomitoloji, Toplum için Jeoloji, Kültürel Miras** başlıkları altında düzenlenen oturumlara ilgide önemli artışlar gözlenmiştir. 69. Türkiye Jeoloji Kurultayı’nda (2016) “**Kültürel Jeoloji ve Jeolojik Miras**” oturumuna gösterilen ilgi, kurultay bünyesindeki oturumlar arasında en fazla bildiri sayısına sahip oturumlardan biri olmasıyla kendisini göstermiştir. Oturuma 18 sözlü, 8 poster sunumu olmak üzere toplam 26 bildiri ile katılım sağlanmıştır. Gösterilen bu ilgiyle, oturumda sunulan bildirilerin Türkiye

Jeoloji Bülteni kapsamında hazırlanacak olan bir özel sayıda tam metin olarak yayınlanması fikri gündeme gelmiştir.

Kültürel Jeoloji ve Jeolojik Miras, yerbilimlerinin birbirinden bağımsız iki ayrı inceleme ve uygulama alanlarıdır. Kurultaylarda ve bu özel sayıda birlikte ele alınması oturum düzenleyicileri ve seri editörlerinin ilgi alanları olmasındandır.

Bu özel sayı 69. Türkiye Jeoloji Kurultayında sunulan bazı seçilmiş bildirilerin dergi kurallarına göre hazırlanmış tam metinlerinden oluşmaktadır. Özel sayının bütünlüğünü sağlamak ve değinilen konuların anlaşılabilirliğini artırmak için Kazancı ve diğ., tarafından hazırlanan “**Kültürel Jeoloji ve Jeolojik Miras; yerbilimlerinin yeni açılımları**” başlıklı “giriş makalesi” eklenmiştir. Bu makalede Kültürel Jeoloji ve Jeolojik Miras’ın ülkemizdeki büyük potansiyeline vurgu yapılmaktadır. Sonrasında önce kültürel jeoloji, devamında jeolojik miras konulu makaleler yer almaktadır.

Erturaç ve diğ., tarafından hazırlanan “Göllüdağ Volkanik Kompleksi İçerisinde Kültürel ve Jeolojik Miras Öğeleri” başlıklı makale; İç Anadolu Volkanizması’nın en önemli volkanik sahalarından olan Göllüdağ Volkanik Kompleksi (GVK) ve yakın çevresini kapsar. Çalışmada Göllüdağ’ın içerdiği obsidiyen oluşumları ile Anadolu’da tarih öncesi insan faaliyetleri açısından en önemli merkezlerden birisi olduğu belirtilmektedir. Bölgenin 1. ve 3. dereceden arkeolojik sit alanı olmasına rağmen yerleşim alanları yakınlarında giderek artan altyapı faaliyetleri sonucu jeositlerde tahribatın arttığına

dikkat çekilmiştir. Makale genel olarak; Göllüdağ yakın çevresinde gözlemlenen volkanizma ve aşınma süreçleri sonucu gelişmiş jeolojik miras niteliği taşıyan oluşumlar, bölge jeolojisi ve stratigrafisi içerisindeki konumları ile tarih öncesinden günümüze insan etkileşimi sonucu gelişmiş kültürel miras öğeleri ile ilişkilerini tanıtmaktadır.

Sinanoğlu ve diğ., “Kültürel Jeoloji Açısından Hasankeyf (Batman) Yerleşmesi” başlıklı makalede; Batman’ın bir ilçesi olan ve geçmişinde bölgenin önemli bilim ve kültür merkezi olarak pek çok medeniyeti bünyesinde barındıran Hasankeyf yerleşmesi ve çevresindeki jeolojik-jeomorfolojik yapıların kültürel jeolojik önemlerine vurgu yapmaktadırlar. Dicle Nehri kenarında yer alan Hasankeyf’in kayalara oyulmuş yüzlerce yerleşme biriminden oluştuğu, bir sit alanı olan bölgenin özgün değerinin, jeolojik ve jeomorfolojik yapının zamanın şartlarına uygun olarak akıllıca kullanımından kaynaklandığı belirtilmektedir. Yazarlar, bu kaya kentinin görkemli görüntüsü, çevresindeki jeolojik-jeomorfolojik unsurların zenginliği ve yerleşmenin sürekliliğine etkisi ile Hasankeyf’in özgün bir kültürel jeolojik miras olarak ele alınması ve değerlendirilmesini önermektedirler.

Akköprü ve diğ., “Doğu Anadolu’daki Obsidiyen Kaynak Alanlarının Belirlenmesinde Jeomorfolojik ve Volkanolojik Göstergelerin Önemi” başlıklı çalışmalarında, Doğu Anadolu Bölgesi volkanik alanlarında jeomorfolojik ve jeolojik yaklaşımla yapılan arazi çalışmalarından örnekler vererek obsidiyen kaynaklarının belirlenmesinde volkanolojik ve jeomorfolojik göstergelerin öneminden bahsetmişlerdir. Makale, Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki obsidiyen yüzeylemelerine yönelik Geobs projesinin

ön bulgularını (<http://geobs.univ-rouen.fr>) açıklamaktadır. Yazıda bölgenin zengin bir arkeolojik geçmişe sahip olmasına, kolay işlenebilen pek çok materyal gibi obsidiyenin de tarihin ilk dönemlerinde çeşitli el aletleri ve malzeme yapımında yaygın bir şekilde kullanıldığına vurgu yapılmaktadır. Obsidiyenin birincil yatakları dışında, yaygın göl-akarsu taraçaları ve ova dolgusu içerisindeki varlığına dikkat çekerler.

Karadoğan ve Kuzucuoğlu’nun “Diyarbakır Hevsel Bahçeleri ve Dicle Nehri: Arazi Değişimlerinin Jeomorfolojik Kayıtları” başlıklı makalesi, UNESCO Dünya Doğal ve Kültürel Miras listesinde yer alan “Diyarbakır Akarsu ve Vadi Sistemleri”nin evrimine yönelik verileri kapsamaktadır. Çevre ve çevre sistemlerinin geçmişten günümüze birçok medeniyetin ortak mirası olduğu, bu mirasın geleceğinin bir yandan insanoğlunun seçimine ve eylemlerine bağlıyken diğer yandan da akarsu sisteminin gelişim seyrine ve dinamiklerinin etkisine bağlı olduğu belirtilmektedir. Bu çalışmada, Dicle Nehri sisteminin evriminin anlaşılması amacıyla 2014 ve 2015 yıllarında gerçekleştirilen iki pilot bölgedeki arazi çalışmalarının ilk sonuçları sunulmaktadır. Akarsuyun şehir duvarları (sağ yaka) ve Üniversite (sol yaka) çevresinde bulunan taraçaları üzerine kurulu Hevsel Bahçeleri ve Diyarbakır Boğazı’nın aşağı çığırlarında kalan Karacadağ’ın sağ yakasından Dicle’ye yakınsadığı kesimdeki alüvyal depolarda yapılan bu çalışmanın ilksel sonuçları, Dicle Nehri ve vadisinin evrimi hakkında önemli ipuçlarını barındırmaktadır. Uzun süreli dinamiklerin günümüz yer şekillerinin gelişimine ve akarsuyun geleceğine olan etkisi göz önünde bulundurulduğunda, Hevsel Bahçeleri ve Diyarbakır çevresindeki Dicle Vadisi’nin

yönetimi ve korunmasının gerekliliğinin ortaya çıktığı ifade edilmektedir.

Sağlam Selçuk ve Zorer, “Başkale Bölgesi'nin (Van) Jeolojik ve Jeomorfolojik Öğeleri”ni içeren makalelerinde; Basra Havzasında yer alan Başkale Bölgesi'ndeki yok olmuş birçok medeniyet ile halen süren yaşam faaliyetlerini etkileyen ve kontrol eden en önemli etkenlerden birisinin bölgenin jeoloji ile jeomorfolojisi olduğunu ifade etmektedirler. Bölgede, farklı yer süreçleri sonucunda gelişmiş birçok jeolojik miras ögesinin gözleendiği, bunlardan bazılarının tektonik bazılarının ise volkanik kökenli olduğu ve havzada bulunan jeolojik miras üyelerinin çoğunun traverten oluşumları ile ilgili olduğu makalede belirtilen unsurlardandır. Ayrıca, Başkale Bölgesinin kuzeydoğusunda Neojen-Kuvaterner volkanik ürünlerin oluşturduğu, yaklaşık olarak 55 km²'lik alanı kaplayan, 1700'den fazla peribacası oluşumu bulduran Vanadokya Volkanik Alanı (VVA) ve kültürel miras unsurları makalenin önemli bölümlerini oluşturur.

Kaygılı ve diğ., “Paleontolojik Bir Jeosit Örneği: Hasanağa Deresi, Malatya” başlıklı çalışmalarında, Doğu Anadolu Bölgesinde, Malatya ili, Akçadağ ilçesinin kuzeybatısında yer alan Hasanağa Deresi boyunca yüzeyleyen fosil topluluğunun paleontolojik bir jeosit özelliği taşıdığına vurgu yapmaktadırlar. Hasanağa Deresi boyunca Paleojen ve Neojen yaşlı tortul birim çeşitliliği, Eosen yaşlı Darende Formasyonu'nun Korgantepe, Yenice ve Asartepe üyeleri, Oligosen yaşlı Muratlı Formasyonu ve Erken Miyosen yaşlı Alibonca Formasyonu ile ifade edilmiştir. Hasanağa Deresi'nde Lütésiyen'den Oligosen'e kadar uzanan düzenli istifli oluşturan birimlerde bolca bulunan ve *Nummulites*, *Alveolina* ve *Discocyclina*'larla temsil edilen iri bentik

foraminiferler'in jeolojik miras kapsamında değerlendirilmesi bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Hasanağa Deresi boyunca, vadinin her iki tarafında değişik boyutlu, bazılarının içinde yaşam izleri gözlenmiş olan çok sayıda mağara da bulunmaktadır. Sahip olduğu iri bentik foraminifer çeşitliliği ve bolluğu ile karstik oluşumlar ve bunlara kolay ulaşılabilirliğin bölgenin bilimsel önemini arttırdığına vurgu yapılmıştır. Sonuç olarak, bu fosil örnekleri ve söz konusu vadi boyunca yer alan ve bazılarında insan faaliyet izlerinin de bulunduğu karstik oluşumlu mağaralar birlikte değerlendirildiğinde, Hasanağa vadisinin bir jeolojik rota olarak da düşünülebileceği önerilmiştir.

Günok, “Türkiye'de Mevcut İlk ve Orta Öğretim Programlarının Jeomiras ve Jeopark Bilincinin Oluşmasına Etkileri” başlıklı makalede, ülkemizdeki ilköğretim ve ortaöğretim müfredatlarında Jeolojik Koruma, Jeopark, Jeolojik Miras kavramlarının gerekliliği konusuna vurgu yapılmıştır. Yazar tarafından ilköğretimde okutulan Hayat Bilgisi, Fen Bilimleri, Sosyal Bilgiler dersleri ile ortaöğretimde okutulan Coğrafya Derslerinin müfredatları incelenmiş ve bu konu ile ilgili grafikler sunulmuştur. Sonuçta, konu ile ilgili olabilecek kazanımların müfredatlarda yer aldığı ancak içerik olarak bu kavramların bulunmadığı yönünde durum tespiti yapılmıştır. Jeopark, Jeolojik Koruma ve Jeolojik Miras kavramlarının söz konusu derslerdeki ilişkili konularda verilmesi için gereken düzenlemelerin yapılması önerilmiştir.

Uzun, tarafından hazırlanan “Bir Açık Alan Dersliği: Kandıra Kıyıları (Kocaeli, Türkiye)” başlıklı makalenin ana teması, jeolojik ve jeomorfolojik miras niteliğinde çok sayıda yapı ve şekli bünyesinde barındıran Kandıra (Kocaeli)

kıyılarının eğitim turizmi potansiyeline dikkat çekmek ve sürdürülebilir kullanım ilkelerine bağlı kalınarak gelecek nesillere aktarılmasına katkı yapmaktır. Makalede, Türkiye kıyılarının giderek artan antropojenik baskılar nedeniyle doğal özelliklerini hızla kaybetmekte olduğuna, buna karşılık araştırma sahasını oluşturan Kandıra İlçesi kıyılarının bu olumsuz gidişten şimdilik etkilenmemiş olduğuna, sahada kayalık ve kumsal kıyılara ait birbirinden farklı, çok sayıda ve özgün kıyı şeklinin varlığına, bu şekillerden bazılarının yüksek turistik albeniye sahip olduğuna vurgu yapılmıştır. Sahanın jeopark statüsüne kavuşturulması durumunda hem kıyının jeolojik ve jeomorfolojik miras özelliği taşıyan jeositlerinin daha iyi korunacağı, hem de yöre insanının turizm yoluyla bu zenginliklerden daha fazla yararlanacağı önerisi sunulmuştur.

Toprak ve Şahin, “Niksar (Tokat) Yöresinin Jeodeğerleri” başlıklı çalışmada, dünyanın en önemli aktif doğrultu atımlı fay zonlarından birisi olan Kuzey Anadolu Fay Zonu (KAFZ) üzerinde bulunan Niksar çevresindeki doğal, kültürel ve bilimsel yönden önemli potansiyeli olan jeodeğerler tanıtılmıştır. Bölgede fay zonunun etkisiyle, çok belirgin morfolojik yapıların oluştuğu belirtilmiş

ve doğrultu atımlı fay zonlarına özgü çek-ayır (pull-apart) havzalarının güzel bir örneği olan Niksar Havzası, Efkerit Vadisi, vadide bulunan mağaralar, Sisma Mağarası ve traverten oluşumu, Dilimkaya Kanyonu, Ayvaz kaynak suyu ve fay zonu boyunca gelişen genç volkanik kayalar çalışma alanının başlıca jeodeğerleri olarak sunulmuştur. Çalışma kapsamında söz konusu alanlar ve yakın çevresi jeolojik açıdan incelenmiş ve yörenin tarihi, kültürel, turizm değerleri ile birlikte değerlendirilerek bölgeye araştırmacıların dikkatini çekmek, jeolojik mirasa ilişkin farkındalığın oluşturulması ve bu değerlerin jeoturizm için alternatif bir alan olarak kazandırılmasına vurgu yapılmıştır.

Özel sayı ve içindeki makaleler, ülkemizdeki zengin yerbilimleri potansiyeline farklı bakış gerektiğini anlatmaya çalışmaktadır. Bu potansiyel yerbilimcilerin katkısıyla bilimsel veriler haline gelecektir.

Misafir Editörler

Prof. Dr. Nizamettin KAZANCI

Prof. Dr. Nazire ÖZGEN ERDEM

Yrd. Doç. Dr. M. Korhan ERTURAÇ